

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**ДЯЧЕНКО ЮЛІЯ АНАТОЛІЇВНА**

УДК 336.144.36:63-027.3:336.7

**ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ ПРОДУКЦІЮ  
ІНСТРУМЕНТАМИ БІРЖОВОГО РИНКУ**

08.00.03 «Економіка та управління національним господарством»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

**Науковий керівник** доктор економічних наук, професор  
**Охріменко Ігор Віталійович**,  
Київський кооперативний інститут бізнесу і права,  
проректор з навчальної та наукової роботи

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор, академік НААН  
**Шпичак Олександр Михайлович**,  
Національний науковий центр  
«Інститут аграрної економіки» НААН,  
головний науковий співробітник  
відділу ціноутворення та аграрного ринку

кандидат економічних наук, доцент  
**Дудяк Роман Петрович**,  
Львівський національний аграрний університет,  
в. о. завідувача кафедри туризму

Захист відбудеться «14» червня 2019 року о 14<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.004.01 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «13» травня 2019 року

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради

О. П. Гоголя

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Ефективне функціонування національного господарства неможливе без передбачення майбутніх викликів та потенційних можливостей. Сучасна господарська практика вимагає максимального розширення сфери застосування прогнозування, зокрема подальшого удосконалення методології і методики розроблення прогнозів.

Однією із особливостей, характерних для економіки України, є високий динамізм ринкових ситуацій. Досить інтенсивно змінюються ціни на ресурси та продукцію, правові умови господарювання, інші чинники, що мають вплив на результати діяльності національного господарства. Все це властиво як економіці держави загалом, так і аграрному сектору зокрема, де вказані проблеми нерідко набувають особливої гостроти. Це викликає посилену увагу до процесу прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію.

Проблема ціноутворення є ключовою у забезпеченні ефективного функціонування сільського господарства та завжди гостро стояла в нашій країні. Диспаритет цін, нееластичність попиту на сільськогосподарську продукцію, сезонність виробництва та залежність від природних умов, стрімке коливання курсу валют і відповідні зміни в собівартості продукції вимагають ретельного та виваженого підходу до формування цін. У зв'язку з цим постає питання щодо вирішення завдання оптимізації системи ціноутворення на продукцію агропромислового комплексу та окремих його галузей.

У провідних країнах світу важливу роль у формуванні процесу ціноутворення відіграє біржовий ринок. Сучасний біржовий ринок характеризується постійними змінами біржової організаційної структури та технології біржової торгівлі. Однак вітчизняний біржовий ринок нині є громіздким, негнучким і не забезпечує гарантій виконання укладених угод. Досі не відбулося становлення біржової торгівлі деривативами на сільськогосподарську продукцію. Такий стан зумовлює відсутність можливості страхування цінних ризиків вітчизняних аграрних товаровиробників, трейдерів, переробників.

Узагальнену характеристику прогнозування національного господарства наведено в наукових працях таких вчених: Г. Тейла, В. М. Гейця, С. В. Глівенка, М. М. Ільчука, О. Ю. Єрмакова, С. М. Кваші, П. В. Круша, М. П. Талавирі, М. З. Швиденка, С. В. Шолудченка та ін. Питання розвитку ціноутворення на продукцію аграрного виробництва знайшли своє відображення у наукових працях відомих вчених-економістів: К. Маркса, А. Маршала, Д. Рікардо, Л. І. Антошкіної, В. Г. Андрійчука, Я. С. Ларіної, О. Є. Мазур, П. Т. Саблука, С. А. Стасіневич, Л. О. Шкварчук, Н. О. Шквирі, О. М. Шпичака та ін. Дослідженням тенденцій світового та вітчизняного біржового ринку присвячено праці вчених: Дж. Блека, О. М. Буреніна, О. М. Дегтярьової, Р. П. Дудяка, І. В. Охріменка, Л. О. Примостки, Н. П. Резнік, А. М. Слободяник, О. М. Сохацької, М. О. Солодкого, В. О. Яворської та ін.

Проте проблеми ціноутворення на аграрному ринку залишаються не повністю дослідженими, зокрема щодо практичної реалізації методик

прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію в Україні. Отже, невирішеність проблем, пов'язаних зі встановленням цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою біржових інструментів та низький рівень розвитку прогнозування цін у нашій країні визначили актуальність дисертаційного дослідження.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Організаційно-економічний механізм розвитку ринкових відносин в Україні» (номер державної реєстрації 0113U000043), у межах якої автором обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію та посилення його ролі в регуляторній політиці вітчизняного аграрного ринку.

**Мета та завдання дослідження.** Мета дисертаційного дослідження – наукове обґрунтування теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію шляхом застосування інструментів біржового ринку.

Для досягнення визначеної мети поставлено та вирішено такі завдання:

- розкрити сутність та економічний зміст поняття «прогнозована ціна» у системі ціноутворення на сільськогосподарську продукцію;
- здійснити порівняння методичних підходів для прогнозування цін інструментами біржового ринку та виявити найбільш ефективні для ринку сільськогосподарської продукції;
- окреслити напрями удосконалення організаційної структури вітчизняних товарних бірж відповідно до змісту прогнозування цін;
- запропонувати шляхи мінімізації ризиків у процесі прогнозування цін у розрахунках із контрагентами аграрного ринку;
- здійснити оцінку ефективності застосування біржових інструментів і методів, які використовуються для прогнозування динаміки цін на сільськогосподарську продукцію та внести пропозиції щодо їх вдосконалення;
- дослідити сучасний стан інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарської продукції та запропонувати методичні підходи до його удосконалення;
- розробити інформаційну модель супроводу вітчизняної біржової торгівлі для прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію.

*Об'єкт дослідження* – процес прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію з використанням інструментів біржового ринку.

*Предмет дослідження* – сукупність теоретичних і методичних підходів щодо наукового обґрунтування прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою інструментів біржового ринку.

**Методи дослідження.** Для вирішення поставлених у дисертації завдань використано такі загальнонаукові та спеціальні методи: історичний, монографічний і теоретичного узагальнення – під час опрацювання та узагальнення літературних джерел, які присвячено дослідженню теоретичних засад формування ринкового ціноутворення та прогнозування цін на продукцію

сільського господарства, а також ефективного функціонування біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією; історико-логічний – для узагальнення зарубіжного досвіду щодо організації та регулювання вітчизняної біржової торгівлі; економіко-статистичні та графічний методи використовувалися у процесі оцінки сучасного стану й особливостей функціонування біржового світового та вітчизняного аграрного ринків та динаміки цін на продукцію сільського господарства; розрахунково-конструктивний – для визначення впливу економічних і соціальних чинників на розвиток біржового ринку та рівень цін на аграрну продукцію; абстрактно-логічний і методи аналізу та синтезу – під час обґрунтування висновків і розроблення пропозицій щодо удосконалення організації біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні; методи фундаментального та технічного аналізу у процесі побудови прогнозів щодо майбутніх цін на біржовому ринку сільськогосподарської продукції.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, матеріали та аналітичні огляди Міністерства аграрної політики та продовольства України, звіти та матеріали Міністерства сільського господарства США (USDA), дані зарубіжних та вітчизняних бірж, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, періодичні видання, матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій, результати власних досліджень та розрахунків автора. Розрахунки здійснювалися за допомогою програмних пакетів Microsoft Excel та Statistica 10.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в обґрунтуванні та поглибленні існуючих теоретичних, методичних і практичних рекомендацій щодо формування процесу прогнозування цін в аграрному секторі за допомогою біржових інструментів. Основні наукові положення, що виносяться на захист, полягають у такому:

*удосконалено:*

– трактування поняття «прогнозована ціна», що пропонується розглядати як проекцію ціни майбутньої на ціну нинішню із максимально можливим врахуванням чинників впливу впродовж прогнозованого періоду, що дозволяє здійснювати варіантні розрахунки на основі науково обґрунтованої інформації фундаментального та технічного аналізу;

– методичні підходи щодо застосування технічного аналізу для прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою інструментів біржового ринку, які полягають у синергії органів державного управління, провідних аграрних виробників і найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у створенні консолідованої інформаційної бази даних цінових пропозицій на єдиній відкритій платформі;

– інформаційну модель вітчизняної біржової торгівлі, що має ґрунтуватися на взаємодії центрів формування інформації, які відповідатимуть за макроекономічний рівень руху інформаційних потоків, та біржової інформаційної системи, яка має забезпечувати оперативні дані про стан поточної кон'юнктури вітчизняного та зарубіжних ринків сільсько-

господарської продукції, що забезпечить основу ринкових прогнозів та торгових стратегій учасників;

– пропозиції щодо запуску ф'ючерсних контрактів на вітчизняних біржах, що полягають в обґрунтуванні неефективності використання ф'ючерсів з поставкою для потреб прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію та привабливості розрахункових ф'ючерсів, які б мали прив'язку до європейського та північноамериканського ринків;

*набули подальшого розвитку:*

– підходи щодо інформаційного забезпечення біржового ринку як частини загального інформаційного простору, що включає сукупність взаємопов'язаних та об'єднаних в одне системне ціле інформаційних центрів, які створюють, опрацьовують, зберігають аналітично-довідкові матеріали, рекомендації та іншу корисну та релевантну економічну, правову, технологічну, статистичну інформацію, потрібну для прийняття оперативних і довгострокових торгово-інвестиційних, адміністративних, нормативних, господарських та інших управлінських рішень учасниками біржового ринку;

– інструменти зменшення ризиків, пов'язаних із контрагентами та гарантуванням взаєморозрахунків між учасниками торгів завдяки розробленню специфікацій вітчизняних біржових деривативів для використання у біржовій та позабіржовій торгівлі сільськогосподарською продукцією;

– механізм функціонування організаційної структури вітчизняних товарних бірж, шляхом створення окремого функціонального підрозділу – інформаційно-технічного комітету, до завдань якого належить формування інформаційних масивів для здійснення прогнозних розрахунків усіма учасниками торгів.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у розробленні рекомендацій у науково-практичній діяльності – в частині наукових розробок, спрямованих на вдосконалення механізму прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію; у навчальному процесі – під час підготовки навчально-методичної літератури та викладання навчальних дисциплін з прогнозування та аналізу цін і біржової торгівлі. Запропонований автором алгоритм моделі оцінки цінової кон'юнктури, що враховує визначення тренду цінової динаміки, виявлення найбільш ймовірних цінових рівнів, оцінку цінової волатильності, дозволяє учасникам аграрного ринку спрогнозувати цінову динаміку на основні сільськогосподарські культури та підвищити конкурентоспроможність своєї продукції на світовому ринку.

Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації прийнято до впровадження наукові, теоретичні та методологічні результати щодо підвищення ефективності роботи аграрних компаній в галузі прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію в Полтавській області.

Відділом агропромислового розвитку Гребінківської районної державної адміністрації прийнято до впровадження рекомендації щодо методики прогнозування цін на окремі види сільськогосподарської продукції, застосування яких дозволяє посилити економічний ефект у агроформуваннях

Гребінківського району, що полягає у зростанні обсягів продажу за максимально вигідною ціною для аграрних виробників. Дані рекомендації можуть бути використані агроформуваннями Полтавської області та впроваджені в процес виробничо-збутової діяльності.

Національним університетом біоресурсів і природокористування України використано результати досліджень методики прогнозування цін на сільсько-господарську продукцію у навчальному процесі, під час викладання дисциплін «Аналіз і прогнозування біржового ринку» та «Ціноутворення на біржовому ринку» студентам економічного факультету.

Київським кооперативним інститутом бізнесу і права використано науково-практичні рекомендації щодо формування перспективних методів прогнозування цін та їх формування під дією біржових прогнозів у навчальному процесі, під час викладання дисциплін «Основи біржової діяльності», «Біржовий ринок» та «Ціноутворення».

Фермерське господарство «Кулажинці-Агро» за результатами прогнозованої ціни на сою змогло реалізувати її за максимальною вартістю у 2017/2018 маркетинговому році.

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація є завершеною самостійною науковою працею. Усі наукові результати, висновки та пропозиції, викладені в роботі, одержано здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власних досліджень здобувача.

**Апробація результатів дисертації.** Основні теоретико-методичні результати та практичні розробки дисертаційного дослідження оприлюднено на: II Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові економічні дослідження: теорії та пропозиції» (м. Запоріжжя, 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Аграрна політика України в умовах глобальних продовольчих та фінансово-економічних викликів» (м. Київ, 2016 р.); Міжнародній науковій конференції «Innovative economy: processes, strategies, technologies» (м. Кельце, Республіка Польща, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку галузей економіки з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів» (м. Дніпро, 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва, бухгалтерського обліку та фінансів в умовах інтеграційних процесів» (м. Київ, 2017 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтергаційної стратегії» (м. Миколаїв, 2018 р.).

**Публікації.** Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 14 наукових працях, з яких стаття у науковому фаховому виданні України, 6 статей у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, стаття в іншому науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних, 6 тез наукових доповідей.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок. Дисертація містить 20 таблиць, 33 рисунки і схеми. Список використаних джерел налічує 152 найменування.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, приведено методи наукової розробки, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації, окреслено особистий внесок здобувача.

У першому розділі **«Теоретико-методичні засади прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію»** обґрунтовано сутність прогнозування та визначено його роль в управлінні національним господарством; виділено етапи процесу ціноутворення, які слід застосовувати під час розроблення цінової політики держави і розрахунку ціни на товар; поглиблено розуміння сутності зовнішніх і внутрішніх чинників ціноутворення; проведено порівняльну характеристику між основними методами, які застосовуються у процесі прогнозування цін на біржовому ринку, а саме фундаментальним і технічним аналізом.

На основі опрацювання теоретичних основ у галузі прогнозування цін, проведеного аналізу й узагальнення наукових визначень вітчизняних і зарубіжних вчених запропоновано власне трактування поняття «прогнозована ціна», яке пропонується розглядати як проекцію ціни майбутньої на ціну нинішню із максимально можливим врахуванням факторів впливу протягом прогнозованого періоду, що дозволяє здійснювати варіантні розрахунки на основі науково обґрунтованої інформації фундаментального та технічного аналізу. У результаті теоретичних досліджень зроблено висновок, що ціна на продукцію сільського господарства дозволяє визначити доцільність вирощування тієї чи іншої культури, а також технологію виробництва та шляхи доведення до споживача готової продукції.

Досліджено, що основним прийомом прогнозування економічних процесів в аграрному регіоні повинні виступати варіантні розрахунки, а процес прогнозування спрощено виглядатиме так. Служба чи підрозділ, що займається прогнозуванням, розробляє певну кількість варіантів найбільш імовірного поєднання вихідних факторів впливу на господарську систему, визначає можливі результати і передає отриману інформацію фахівцям, які готують проекти управлінських рішень відповідно до того чи іншого результату.

Доведено, що прогнозування цін на ринку сільськогосподарської продукції забезпечує прогнозування обсягів виробництва та реалізації цієї продукції; прибутку сільськогосподарських підприємств; рівня використання та розвитку виробничих потужностей тощо. На основі науково-практичного досвіду обґрунтовано фактори впливу на формування ринкових процесів ціноутворення. Також доведено ефективність застосування механізмів страхування цінкових ризиків, передусім пов'язаних із коливанням цін.

Визначено, що у процесі прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію слід, насамперед, враховувати сезонність виробництва, погодні умови, політичні та економічні фактори, які значною мірою впливають на процес ціноутворення. Здійснено авторське узагальнення зовнішніх та внутрішніх чинників ціноутворення на сільськогосподарську продукцію (рис. 1). Доведено, що для забезпечення ефективного прогнозування ціни на аграрну продукцію доцільно застосовувати наявні інструменти біржового ринку.



Рис. 1. Чинники впливу на прогнозовану ціну сільськогосподарської продукції\*

Примітка. \*Сформовано автором

З'ясовано, що у торгівлі на ф'ючерсному ринку більш ефективним є використання технічного аналізу, оскільки застосування цього методу не вимагає значних фінансових витрат та дозволяє аналітикам працювати з великою кількістю товарів та фінансових інструментів, а не з окремим сегментом ринку. Так, для трейдерів, що інвестують на короткі проміжки часу,

ефективнішим є використання технічного аналізу. З іншого боку, для учасників ринку, які бажають здійснювати довгострокові поставки товарів, необхідним буде застосувати як фундаментальний, так і технічний аналіз. Для більш глибокого розуміння особливостей і відмінностей між фундаментальним і технічним аналізом наведено порівняльну характеристику обох методів (табл. 1).

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика методів фундаментального та технічного аналізу біржового ринку\***

Параметр	Фундаментальний аналіз	Технічний аналіз
Основна ціль	Виявити недооцінені ринком товари з метою подальшого інвестування в них задля можливості отримання прибутку	Побудувати модель руху ціни на товар для визначення позиції трейдера під час торгів
Предмет дослідження	Зовнішні по відношенню до біржового ринку чинники, які мають вплив на вартість біржових товарів	Динаміка минулих змін ринкових параметрів без зв'язку з причинами, що їх викликають
Специфіка аналізу	Інформація, яка застосовується для аналізу, є специфічною для всіх видів ринків і товарів	Підхід, який застосовується для аналізу, є загальним для всіх ринків і товарів
Доступність інформації	Значна частина інформації для більшості інвесторів є закритою	Інформація є доступною для всіх інвесторів, тому що практично всі дані опубліковуються
Термін прогнозування	Довгострокові та середньострокові прогнози	Короткострокові прогнози
Вартість аналізу	Потребує значних витрат	Потребує незначних витрат

Примітка. \*Сформовано автором

У результаті дослідження встановлено, що одним із основних методів аналізу та прогнозування цін на сільськогосподарському ринку є метод ковзної середньої. Ковзна середня в дослідженнях різних явищ, зокрема динаміки зміни цін товарів, слугує деякою об'єктивною величиною. Динаміка біржових цін найчастіше набуває Z-подібної форми статистичного розподілу, яка складається з бокового верхнього та нижнього руху та зростаючого чи спадаючого тренду між ними. Одночасно розвороти у верхній чи нижній частині тренду набувають гостро- чи пологовершинної V-форми.

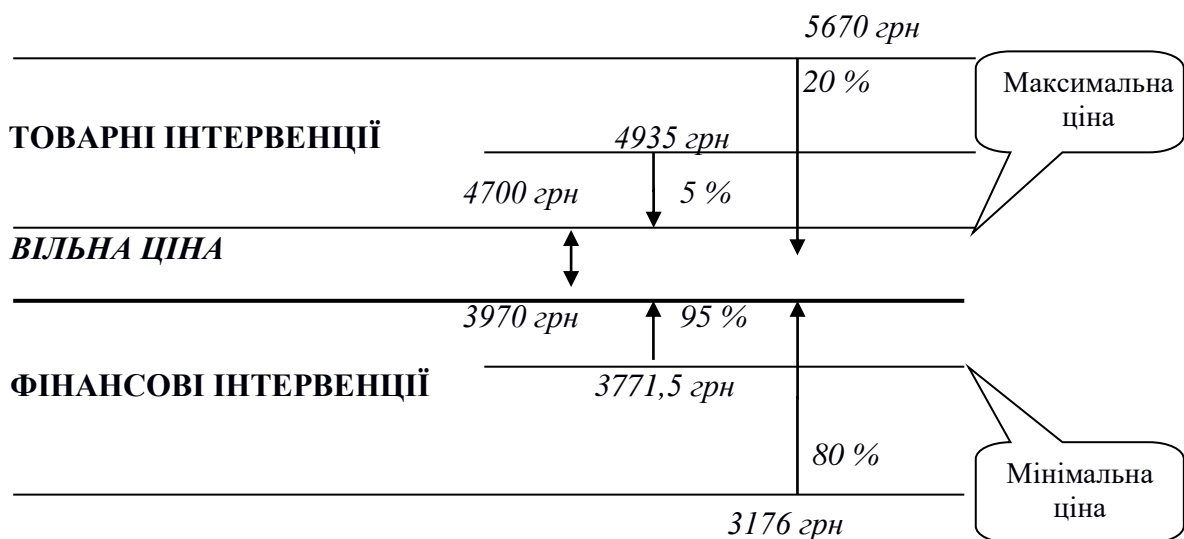
Графічне відображення поведінки ціни дає підстави зробити висновок, що розмір варіанта ціни має деякі загальні закономірності, які проявляються у тому, що вони групуються навколо центру розподілу, статистичною характеристикою якого є середня, яку називають центральною тенденцією.

У другому розділі «Аналіз стану та результатів прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію» досліджено нормативно-правове забезпечення ціноутворення в галузі сільського господарства України; проаналізовано сучасний стан світового та вітчизняного біржового ринку;

наведено основні тенденції розвитку біржової торгівлі товарними деривативами.

Обґрунтовано доцільність застосування фінансових і товарних інтервенцій відповідно до чинного законодавства та розроблено модель механізму цінового регулювання ринку зерна на прикладі пшениці м'якої групи «А» 3 класу у 2017/2018 маркетинговому році. З'ясовано, що Аграрний фонд здійснює фінансову інтервенцію, якщо рівень ціни пропозиції на визначений об'єкт державного цінового регулювання стає меншим за встановлений рівень мінімальної інтервенційної ціни від 5 до 20 % її значення. Відповідно, товарну інтервенцію здійснюють, якщо рівень ціни пропозиції на визначений об'єкт державного цінового регулювання перевищує встановлений рівень максимальної інтервенційної ціни від 5 до 20 % її значення (рис. 2).

### АДМІНІСТРАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ



### АДМІНІСТРАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Рис. 2. Модель механізму цінового регулювання ринку зерна на прикладі пшениці м'якої групи «А» 3 класу у 2017/2018 маркетинговому році згідно із Законом України № 1877-IV від 24 червня 2004 року\*

Примітка. \*Сформовано автором

На основі аналізу нормативно-правового забезпечення ціноутворення в галузі сільського господарства України встановлено, що це – сукупність законодавчих нормативних актів, які регламентують виробництво, обіг та реалізацію продукції, регулюють діяльність суб'єктів сільськогосподарського ринку, окреслюють загальний порядок і правила ціноутворення, а також визначають основні стратегічні напрями прогнозування та розвитку агропродовольчої політики держави. Виділено три основні групи нормативних актів: документи, що регулюють прогнозування економічного розвитку; документи, що регулюють ціноутворення в Україні; документи, які регулюють розвиток ринку сільськогосподарської продукції. Проведено порівняльну характеристику редакцій Закону України «Про ціни і ціноутворення» від 03.12.1990 р. та від 21.06.2012 р.

Проведений аналіз сучасного стану світового біржового ринку свідчить про те, що останні 3 роки торгова активність на ринку деривативів залишається приблизно на однаковому рівні – 25 млрд укладених контрактів. Загальна кількість ф'ючерсів зменшилася на 6,6 %, а обсяг опціонів зріс на 11 %. Що ж стосується торгівлі фінансовими ф'ючерсами та опціонами, то вона зростала, а торгівля товарними деривативами падала. Найбільше зросла частка відсоткових ставок – на 12,9 % – і досягла 3,97 млрд контрактів. А от торгівля сільськогосподарською продукцією знизилася на 32,4 % і становила 1,31 млрд укладених угод.

На основі проведеної порівняльної характеристики ф'ючерсних та спотових цін на кукурудзу, а також аналізу базису на прикладі ринку кукурудзи США встановлено, що за період з 2013 по 2018 роки ф'ючерс на кукурудзу на Чиказькій товарній біржі коливався у межах діапазону 200 та 127 дол. США/т, водночас спотова ціна досягла максимуму в точці 234 дол. США/т, мінімуму – 152 дол. США/т. Середня ф'ючерсна ціна за аналізований період становить 148,88 дол. США/т, середня спотова ціна – 179,11 дол. США/т. Абсолютний середній базис – близько 30,23 дол. США/т, що є порівняно невисоким показником і становить 20,3 % середньої ф'ючерсної ціни (рис. 3). Дослідження базису за минулі періоди дає можливість прийти до принципової ваги висновку про його відповідність певним закономірностям, які піддаються прогнозуванню. Таким чином, даний висновок дозволяє на основі наявної інформації будувати достатньо точні прогнози щодо поведінки цін в майбутньому.

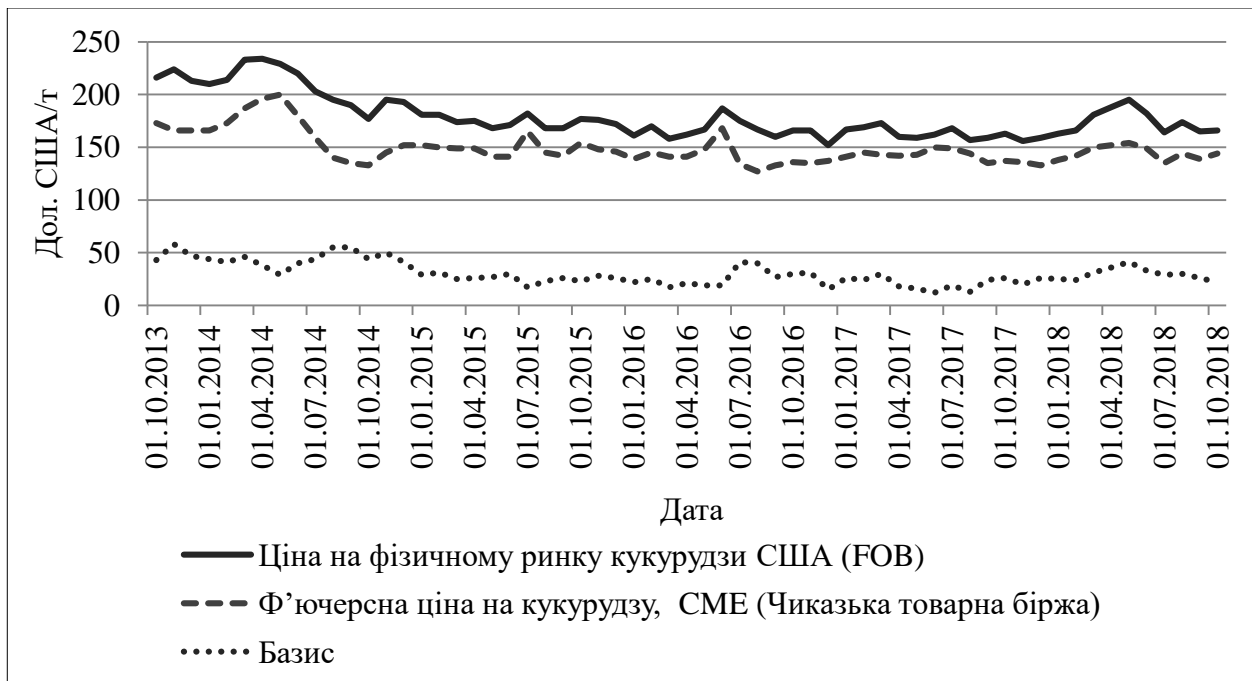


Рис. 3. Порівняльна характеристика ф'ючерсної ціни на кукурудзу на Чиказькій товарній біржі, спотової ціни на фізичному ринку США (базис поставки FOB) та динаміка базису, USD/mt\*

Примітка. \*Сформовано автором на основі даних USDA

Доведено, що вітчизняний біржовий ринок все ще знаходиться у процесі становлення. Нині в Україні зареєстровано понад 500 бірж, але переважна їх більшість не відповідає критеріям біржового інституту, оскільки вони діють як комерційні фірми, які містять у своєму найменуванні слово «біржа», хоча, насправді, не мають відношення до загальноприйнятих у світі принципів біржової торгівлі. Варто зазначити, що у багатьох країнах світу функціонує тільки одна біржа, наприклад, Швеція, Швейцарія, Нідерланди; у Великобританії тільки п'ять бірж, а у США – 11 фондових і 30 товарних.

Внаслідок відсутності біржового ринку в Україні прослідковуються факти монопольного ціноутворення на ринку зерна. Нині ціни на внутрішньому ринку, особливо в перші місяці збору урожаю, диктуються провідними зернотрейдерами, внаслідок чого вітчизняний товаровиробник одержує близько 66 % від кінцевої ціни реалізації, щорічно не доотримуючи мільярди гривень.

Тому, задля вдосконалення біржового ринку України необхідно змінити підходи до розбудови організованого аграрного ринку, які полягатимуть в підвищенні ролі держави в цьому процесі. Для ефективного регулювання ринку сільськогосподарської продукції доцільним є створення єдиної організації, на яку слід покласти завдання щодо захисту інтервенційних процесів і здійснення форвардної закупівлі агропродукції на біржовому ринку. Також, враховуючи світовий досвід, доцільним є реорганізація Аграрної біржі, на функціонування якої вже витрачено близько 40 млн бюджетних коштів, шляхом залучення до її засновників вітчизняних зернотрейдерів, виробників, одну із провідних бірж світу, професійних об'єднань, залишивши при цьому за державою пріоритетне право голосу (50 + 1 акція).

Отже, прогнозування цін на основні види сільськогосподарської продукції, яка виробляється в Україні, показує, що в перспективі обсяг виробництва та експорту вітчизняної кукурудзи та сої має тенденцію до росту, а обсяг їх імпорту до скорочення. На сучасному етапі розвитку світової торгівлі для України складаються сприятливі умови на ринку кукурудзи, що вказує на реальний шанс нашої країни зміцнити свої позиції на світовому ринку кукурудзи та сої.

У третьому розділі **«Розвиток ефективних методів прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою інструментів біржового ринку»** запропоновано інтегровану інформаційну систему для обслуговування аграрного сектору; виділено чинники, які перешкоджають функціонуванню якісного інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарської продукції та запропоновано шляхи їх усунення; для поліпшення інформаційного середовища біржової діяльності запропоновано виділити в структурі бірж окремих інформаційний підрозділ – інформаційний комітет, з його чітко окресленими функціональними обов'язками; розроблено прогноз цінової динаміки на основні сільськогосподарські культури на основі котирувань Чиказької товарної біржі.

Запропоновано підходи щодо інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарської продукції та як частини загального ринкового інформаційного простору, яка включає сукупність взаємопов'язаних та

об'єднаних в одне системне ціле інформаційних центрів, які створюють, опрацьовують, зберігають, постачають бази даних, аналітично-довідкові матеріали, рекомендації й іншу корисну та релевантну ринково-економічну, правову, технологічну, статистичну інформацію потрібну для прийняття оперативних і довгострокових торгово-інвестиційних, адміністративних, нормативних, господарських та інших управлінських рішень різними учасниками ринку.

Розроблено алгоритм моделі прогнозування цінової кон'юнктури на ринку сільськогосподарської продукції та визначено, що даний фільтр призначений для виявлення зон зростання волатильності ціни товару, який часто супроводжує реакцію учасників ринку на фундаментальні чинники та супроводжується істотними змінами цін, вище попередніх рівнів (рис. 4).

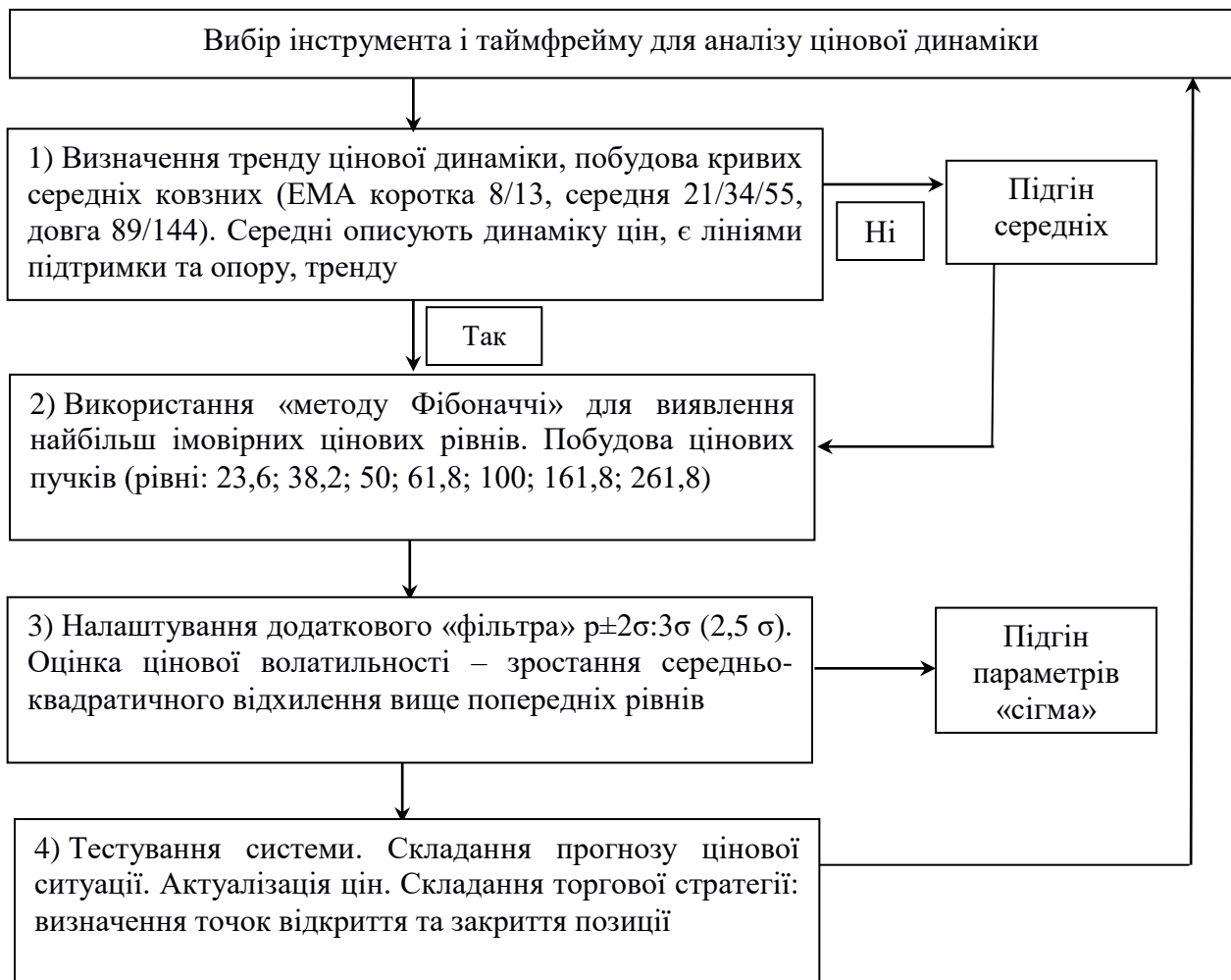


Рис. 4. Алгоритм моделі прогнозування цінової кон'юнктури на ринку сільськогосподарської продукції\*

Примітка. \*Розроблено автором

Доведено, що розвиток методів та інструментів прогнозування ринкової ситуації та біржових цін доцільно вести комплексно. Як підтверджують результати проведеного аналізу та дослідження інших науковців-практиків, вирішення цього завдання тільки методами технічного прогнозування має обмежений характер і більше підходить для прийняття оперативних торгових

рішень і розроблення відповідних стратегій реагування на ймовірні зміни ціни на товари. Технічне прогнозування в контексті його застосування можна сприймати як ефективний додатковий інструмент ринкового аналізу за екстраполяції минулих тенденцій на майбутню кон'юнктуру.

Виходячи із взаємозалежності українського та американського ринків, та у зв'язку з низьким рівнем інформованості вітчизняного ринку сільськогосподарської продукції, розроблено прогноз цінової динаміки на американському ринку, відповідно до якого ціна на пшеницю досягне рівня 7,1–7,2 дол. США/буш. або 282,2–271,8 дол. США/т в 2019/2020 маркетинговому році (зростання на 12–14 %). Відповідно по кукурудзі прогноз схожий – 5,9–6,3 дол. США/буш. або 202–216 дол. США/т (зростання на 15–23 %). Оскільки ринки сільськогосподарської продукції релевантні, то й ціни аналогічної продукції в Україні також зростатимуть (табл. 2).

Таблиця 2

**Прогноз цінової динаміки на основні види сільськогосподарської продукції (на основі котирувань Чиказької товарної біржі – грудень 2018 року)\***

Показник	Пшениця	Кукурудза
Поточна ціна (19.12.18): дол. США за бушель дол. США за тонну	6,285 250,6	5,125 175,3
Наявний тренд	початок зростаючого тренду	
Відкритий інтерес (кількість відкритих позицій)	481541	1865794
Прогноз ціни на 2019/2020 маркетинговий рік: песимістичний: дол. США за бушель дол. США за тонну % зниження до поточних цін	3,947–4,720 157,4–188,2 24,9–37,2	3,326–4,187 113,8–143,2 18,3–35,1
базовий: дол. США за бушель дол. США за тонну % зростання до поточних цін	7,077–7,178 282,2–286,2 12,6–14,2	5,909–6,335 202,1–216,7 15,3–23,6
оптимістичний: дол. США за бушель дол. США за тонну % зростання до поточних цін	8,032–8,239 320,3–328,54 27,8–31,1	6,775–7,113 232,7–243,3 32,2–38,8

Примітка. \*Розроблено автором

Виявлено, що розвиток ринкового інформаційного середовища, насамперед, вимагає формування парадигми, яка має будуватися на ідеї створення об'єднаної, певним способом уніфікованої та саморегульованої ринкової інформаційної системи, здатної забезпечувати всіх учасників ринку якісною, доступною, достовірною та оперативною інформацією. Домінантами у реалізації реального плану такої парадигми будуть два центри. Перший – це профільне міністерство і Державна служба статистики України, які мають забезпечити комплексне інформаційне забезпечення аграрної економіки, стратегічних планів, ціновий моніторинг реального ринку і коментарі до нього на онлайн-ових і друкованих ресурсах міністерства. Другий – це біржова інформаційна система, яка має забезпечити оперативні дані про стан поточної кон'юнктури ринку сільськогосподарської продукції, суміжних, зокрема зарубіжних ринків, аналітичну платформу для досліджень ринку, формування

ринкових прогнозів, торгових стратегій учасників, транслявання новин. Між першим і другим рівнями слід налагодити тісний обмін даними, за принципом «один центр є продовженням другого» (рис. 5).



Рис. 5. Перспективна інформаційна модель прогнозування цін на ринку сільськогосподарської продукції з використанням біржових інструментів\*

Примітка. \*Систематизовано автором

Визначено основну мету інформаційного забезпечення біржового ринку, яка полягає в постійному і максимально повному забезпеченні операторів організованих ринків сільськогосподарської продукції релевантною інформацією про кон'юнктуру ринку, стан економіки та чинники, що на них

впливають, для реалізації ними економічних і статутних інтересів, формування інформаційно-ефективного ринку.

Розроблено перспективну модель прогнозування цін на ринку сільськогосподарської продукції та досліджено, що аграрні ф'ючерси та інші деривативи є перспективним інструментом для українського ринку. За їх допомогою на ринку мають з'явитися учасники, як виробники продукції, зацікавлені отримати кращу ціну, та фінансові установи, які будуть кредитувати виробників і рефінансувати ці кредити.

Обґрунтованим для поліпшення інформаційного середовища біржової діяльності є виділення у структурі бірж окремих інформаційних підрозділів – інформаційних комітетів, на які слід перекласти весь комплекс інформаційних задач. За структурою ці підрозділи мають включати всі відділи біржі, основною функцією яких є робота з інформаційними потоками про різні аспекти роботи ринку та самої біржі.

На основі проведених досліджень, доведено, що серед зернової продукції українського виробництва як для внутрішнього, так і зовнішнього інвестора, трейдера, хеджера найбільший інтерес представлятимуть строкові контракти з базовими активами: пшениця продовольча м'яка озима (soft winter wheat), фуражна пшениця, кукурудза 3 клас, фуражна кукурудза, ячмінь пивоварний, ячмінь фуражний, ячмінь продовольчий. Серед олійних – це контракти на насіння соняшнику, соняшникову олію, соняшниковий шрот (макуху), насіння сої, соєву олію, соєвий шрот, насіння ріпаку, ріпакову олію та ріпаковий шрот. Окремо на ринку мають обертатися контракти на цукор.

Отже, підсумовуючи результати досліджень та істотні положення викладених у дисертації пропозицій щодо удосконалення формування та функціонування ринкового (біржового) інформаційного простору слід відзначити, що в Україні на даний час немає якісної інформаційної системи, яка б задовольняла потреби учасників аграрного ринку ні у сегменті державного управління та статистики, ні у сегменті організаторів торгів. Існуючі інформаційні системи, призначені для задоволення операторів ринків сільськогосподарської продукції, відзначаються фрагментарністю роботи, неінтегрованістю, слабкою організованістю, незадовільним розвитком технологічної складової.

## **ВИСНОВКИ**

У дисертації теоретично узагальнено й обґрунтовано нове розв'язання наукового завдання щодо розвитку прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою інструментів біржового ринку.

1. За результатами проведеного аналізу існуючих наукових підходів до визначень поняття «прогнозована ціна» встановлено, що прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію дозволяє отримати унікальну за рядом характеристик інформацію, яка може бути використана як для оцінювання окремої ситуації на аграрному ринку, так і для аналізу економічної системи загалом, дає змогу передбачити настання цінових криз і прийняти відповідні

рішення щодо їх запобігання. Трактування поняття «прогнозована ціна» пропонується розглядати як проекцію ціни майбутньої на ціну нинішню із максимально можливим врахуванням факторів впливу протягом прогнозованого періоду, що дозволяє здійснювати варіантні розрахунки на основі науково обґрунтованої інформації фундаментального та технічного аналізу.

2. Встановлено, що застосування технічного аналізу для прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію за допомогою інструментів біржового ринку буде значно ефективнішим при синергії органів державного управління, провідних аграрних виробників і найбільших експортерів сільськогосподарської продукції у створенні консолідованої інформаційної бази даних цінових пропозицій на єдиній відкритій платформі. При цьому обґрунтовано, що розвиток методів та інструментів прогнозування ринкової ситуації і біржових цін доцільно вести комплексно, оскільки розроблення прогнозу ціни на сільськогосподарську продукцію з використанням лише методу технічного аналізу має обмежений характер, і його застосування є більш доцільним для прийняття оперативних торгових рішень і розроблення відповідних стратегій реагування на можливі зміни ціни на продукцію. В той час як фундаментальні дослідження дозволяють відповісти на основні питання щодо факторів, які «рухають» ринком, оцінити баланс сил, урівноваженість попиту та пропозиції, виявити чинники підтримки цін чи загрози їх середньо- та довгострокової зміни.

3. Дослідження організаційної структури вітчизняних товарних бірж дають підстави стверджувати, що проблему з формування цілісної системи інформаційного забезпечення аграрного ринку в сегменті біржового ринку можна частково вирішити, посиливши роль бірж у загальноринковій інформаційній системі. Для цього варто створити у структурі біржі окремий підрозділ – інформаційний комітет. Основною метою такого комітету повинна стати координація зусиль інформаційних центрів-партнерів тієї чи іншої біржі та розроблення, затвердження і реалізація інформаційної політики окремої біржі. Організаційно даний комітет має представляти постійно діючий структурний підрозділ біржі та координаційну раду з представників державних структур, експертів професійних асоціацій, інформаційно-аналітичні та консалтингові установи, торгівців.

4. З'ясовано, що аграрні ф'ючерси та інші деривативи є перспективним інструментом для українського ринку. Завдяки їм на ринку мають з'явитися нові учасники, як виробники продукції, що зацікавлені отримати кращу ціну, так і фінансові установи, які будуть кредитувати виробників і рефінансувати ці кредити. Оскільки ціни на зернові та інші види сільськогосподарської продукції на світових біржах не завжди корелюють із цінами локальних ринків, та враховуючи, що Україна є одним із світових лідерів з виробництва й експорту багатьох видів сільськогосподарської продукції, зокрема ячменю (4 місце в світі серед країн-експортерів (13,62 %); кукурудзи (4 місце в рейтингу, а саме 15,19 % світового експорту); пшениці (6 місце або 9,02 %). Олійні культури займають дещо меншу частку в світовому експорті (соняшник – 2,24 % і соя –

1,85 %), але дана тенденція пояснюється тим, що основна маса соняшнику переробляється вітчизняними підприємствами на соняшникову олію, частка якої складає 57,7 % від загального світового експорту і наша країна займає перше місце серед країн-експортерів даної продукції в світі. Таким чином, в Україні має бути свій ціновий індикатив та свої інструменти для торгівлі та хеджування ризиків. Виходячи зі специфіки українського аграрного ринку, використання конкретних біржових і позабіржових аграрних деривативів дозволить знизити ризики, пов'язані з контрагентами, та гарантувати взаєморозрахунки між учасниками торгів.

5. Обґрунтовано ефективність застосування розрахункових ф'ючерсів на вітчизняних товарних біржах. Здійснено критичну оцінку запуску ф'ючерсів із поставкою, результати якої показали, що, незважаючи на обсяги виробництва, експорту та внутрішнього споживання, а також потребу розвитку торгівлі з відстрочкою поставки і кінцевої оплати, для цих цілей більше підходять розрахункові ф'ючерси. Серйозним недоліком ф'ючерсів із поставкою було визначено також ризик розкриття інформації про контрагентів, клієнтську базу. У процесі дослідження виявлено і складнощі під час визначення цін на ринку, до якого вони мають бути прив'язані, зокрема, внутрішнього спот-ринку, який в Україні досить закритий інформаційно. Натомість, розрахункові ф'ючерси будуть більш перспективними за рахунок прив'язки ф'ючерсної ціни до міжнародних (європейського та північноамериканського) ринків. Зокрема, було розроблено прогноз цінової динаміки на основні види сільськогосподарської продукції на основі котирувань Чиказької товарної біржі, у результаті чого визначено наступну базову ситуацію на американському ринку щодо цін на пшеницю 7,1–7,2 дол. США за бушель або 282,2–271,8 дол. США за тонну (зростання на 12–14%). Відповідно для кукурудзи прогноз – 5,9–6,3 дол. США за бушель, або 202–216 дол. США за тонну (зростання на 15–23 %). Завдяки тому, що ринки сільськогосподарської продукції релевантні, було встановлено ріст цін на аналогічні культури і в Україні.

6. У результаті дослідження виявлено, що для розвитку інформаційного забезпечення біржового ринку, насамперед, потрібно розвивати та об'єднувати наявні інформаційні бази даних, потоки ринкової інформації, які використовуються і формуються різними суб'єктами для прийняття ними управлінських рішень. В основу авторських пропозицій було покладено комплексний підхід, відповідно до якого інформаційне забезпечення біржового ринку сільськогосподарської продукції – це частина ринкового інформаційного простору, яка складається із сукупності взаємопов'язаних та об'єднаних інформаційних центрів, що створюють, опрацьовують, зберігають, постачають бази даних, аналітично-довідкові матеріали, рекомендації й іншу інформацію, потрібну для прийняття оперативних і довгострокових торгово-інвестиційних, адміністративних, нормативних, господарських та інших управлінських рішень різними учасниками ринку.

7. Запропоновано інформаційну модель вітчизняної біржової торгівлі, яка має ґрунтуватися на взаємодії центрів формування інформації, що відповідатимуть за макроекономічний рівень руху інформаційних потоків, та

біржової інформаційної системи, а також забезпечувати оперативні дані про стан поточної кон'юнктури ринків сільськогосподарської продукції, вітчизняного та зарубіжних, що забезпечить основу ринкових прогнозів і торгових стратегій учасників. Встановлено, що ринкове інформаційне середовище повинне будуватися на ідеї створення об'єднаної ринкової інформаційної системи, яка забезпечить учасників ринку доступною та достовірною інформацією, що послугує основою для розроблення реального прогнозу цін на сільськогосподарську продукцію.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### **Стаття у науковому фаховому виданні України**

1. Дяченко Ю. А. Нормативно-правове забезпечення ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 13. Ч. 2. С. 34–38.

### **Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:**

2. Яворська В. О., Кикла Ю. А. (Дяченко Ю. А.) Тенденції світового біржового ринку. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200. Ч. 2. С. 278–281. *(Здобувачем охарактеризовано особливості функціонування світових бірж за географічними регіонами).*

3. Дяченко Ю. А. Особливості ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип. 244. С. 257–266.

4. Дяченко Ю. А. Сучасний стан та особливості функціонування світового біржового ринку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2017. Вип. 23. Ч. 1. С. 51–54.

5. Дяченко Ю. А. Розвиток методів прогнозування динаміки біржових цін на сільськогосподарські товари. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 142–146.

6. Дяченко Ю. А. Удосконалення системи прогнозування цін на біржовому ринку сільськогосподарських товарів в Україні. Проблеми системного підходу в економіці. 2018. Вип. 2 (64). С. 18–23.

7. Дяченко Ю. А. Формування та розвиток інформаційного забезпечення біржового ринку сільськогосподарських товарів. Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». 2018. № 1 (100). С. 27–32.

### **Стаття в іншому науковому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз даних**

8. Дяченко Ю. А. Світовий ринок кукурудзи та місце України в ньому. Молодий вчений. Економічні науки. 2018. № 2 (54). С. 390–393.

### Тези наукових доповідей:

9. Кикла Ю. А. (Дяченко Ю. А.), Солодкий М. О. Світовий біржовий ринок: сучасний стан та перспективи розвитку. Перспективи розвитку аграрної економіки України: 67 науково-практична студентська конференція, м. Київ, 21 листопада 2013 року: тези доповіді. К., 2013. С. 167–168. *(Здобувачем проведено аналіз основних показників розвитку світового біржового ринку).*

10. Дяченко Ю. А. Теоретичні основи прогнозування, його роль та місце в управлінні національним господарством. Наукові економічні дослідження: теорії та пропозиції: II Міжнародна науково-практична конференція, м. Запоріжжя, 1–2 липня 2016 року: тези доповіді. Запоріжжя, 2016. С. 20–23.

11. Дяченко Ю. А. Сутність та класифікація біржових угод. Innovative economy: processes, strategies, technologies: International Scientific Conference, Kielce, 27 January 2017: тези доповіді. Kielce, 2017. P. 128–130.

12. Дяченко Ю. А. Методики прогнозування цін на біржовому ринку. Перспективи розвитку галузей економіки з урахуванням сучасних євроінтеграційних процесів: Міжнародна науково-практична конференція, м. Дніпро, 21–22 квітня 2017 року: тези доповіді. Дніпро, 2017. С. 37–41.

13. Дяченко Ю. А. Динаміка ф'ючерсних цін на кукурудзу. Розвиток підприємництва, бухгалтерського обліку та фінансів в умовах інтеграційних процесів: Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Київ, 10–11 листопада 2017 року: тези доповіді. К., 2017. С. 24–27.

14. Дяченко Ю. А. Застосування технічного аналізу для прогнозування біржових цін. Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії: I Міжнародна науково-практична конференція, м. Миколаїв, 24 травня 2018 року: тези доповіді. Миколаїв, 2018. С. 7–11.

### АНОТАЦІЯ

**Дяченко Ю. А. Прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію інструментами біржового ринку.** – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2019.

У дисертації обґрунтовано теоретичні, методичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо формування й розвитку механізмів прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію інструментами біржового ринку, що дало змогу оцінити та сформулювати методичний інструментарій його забезпечення у контексті державної управлінської політики в галузі сільського господарства.

Проаналізовано цінову ситуацію на світовому та вітчизняному ринках основних видів сільськогосподарської продукції, охарактеризовано нормативно-правове забезпечення в галузі прогнозування цін на сільськогосподарську продукцію України. Здійснено оцінку сучасного стану світового

та вітчизняного біржового ринку, наведено основні тенденції розвитку біржової торгівлі товарними деривативами.

Розроблено перспективну модель прогнозування цін на ринку сільсько-господарської продукції з використанням інструментів біржового ринку, запропоновано інтегровану інформаційну систему для прогнозування цін в аграрному секторі та на організованому аграрному ринку, здійснено прогноз цінової динаміки основних видів сільськогосподарської продукції з використанням розробленого алгоритму прогнозування цінової кон'юнктури аграрного ринку.

**Ключові слова:** прогнозування, ціноутворення, сільськогосподарська продукція, біржовий ринок, біржові інструменти, інформаційне забезпечення, фундаментальний аналіз, технічний аналіз.

## АННОТАЦІЯ

**Дяченко Ю. А. Прогнозирование цен на сельскохозяйственную продукцию инструментами биржевого рынка.** – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 «Экономика и управление национальным хозяйством». Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины. Киев, 2019.

В диссертации обоснованы теоретические, методические основы и разработаны практические рекомендации по формированию и развитию механизмов прогнозирования цен на сельскохозяйственную продукцию инструментами биржевого рынка, что позволило правильно оценить и сформулировать методический инструментарий его обеспечения в контексте государственной управленческой политики в области сельского хозяйства. На основе разработки теоретических основ в области прогнозирования цен, проведенного анализа и обобщения научных определений отечественных и зарубежных ученых предложена собственная трактовка понятия «прогнозируемая цена».

Выделены этапы процесса ценообразования, которые следует применять при разработке ценовой политики государства и расчета цены на товар. Углубленно понимание сущности внешних и внутренних факторов ценообразования, в результате чего установлено, что внутренние факторы ценообразования поддаются контролю со стороны предприятия, а внешние является неподконтрольными предприятию. Доказано, что проблема ценообразования является ключевой в обеспечении высокодоходного хозяйствования в области сельского хозяйства.

Проведена сравнительная характеристика между основными методами, которые применяются при прогнозировании цен на биржевом рынке, а именно: фундаментальным и техническим анализом. Выяснено, что при торговле на фьючерсном рынке более эффективным является использование технического анализа, поскольку применение этого метода не требует значительных

финансовых затрат, и позволяет аналитикам работать с большим числом товаров и финансовых инструментов, а не с отдельным сегментом рынка.

Охарактеризовано нормативно-правовое обеспечение в области прогнозирования цен на сельскохозяйственную продукцию Украины и установлено, что это совокупность законодательных нормативных актов, регламентирующих производство, оборот и реализацию продукции, регулирующих деятельность субъектов сельскохозяйственного рынка, определяющих общий порядок и правила ценообразования, а также основные стратегические направления прогнозирования и развития агропродовольственной политики государства. Проанализирована ценовая ситуация на рынке основных видов сельскохозяйственной продукции Украины и мира.

Осуществлена оценка современного состояния мирового и отечественного биржевого рынка. Приведены основные тенденции развития биржевой торговли товарными деривативами. Проведенный анализ современного состояния мирового биржевого рынка свидетельствует о том, что последние 3 года торговая активность на рынке деривативов остается примерно на одинаковом уровне – 25 млрд заключенных контрактов. Общее количество фьючерсов уменьшилось на 6,6 %, а объем опционов вырос на 11 %. Торговля финансовыми фьючерсами и опционами росла, а торговля товарными деривативами падала. Больше всего выросла доля процентных ставок – на 12,9 %, а вот торговля сельскохозяйственной продукцией снизилась на 32,4 %.

На основе аналитического исследования состояния отечественного биржевого рынка доказано несоответствие мировым тенденциям и необходимость дальнейшего развития рынка деривативов, прежде всего товарного сегмента.

Разработана перспективная модель прогнозирования цен на рынке сельскохозяйственной продукции с использованием инструментов биржевого рынка, которая заключается в предложении запуска расчетных фьючерсных контрактов на отечественных биржах для прогнозирования цен на сельскохозяйственную продукцию, которые должны иметь привязку к европейскому и североамериканскому рынкам.

Предложена интегрированная информационная система для прогнозирования цен в аграрном секторе и на организованном аграрном рынке, которая должна основываться на взаимодействии центров формирования информации, которые будут отвечать за макроэкономический уровень движения информационных потоков, и биржевой информационной системы, которая должна обеспечивать оперативные данные о состоянии текущей конъюнктуры отечественного и зарубежных рынков сельскохозяйственной продукции, и обеспечит основу рыночных прогнозов и торговых стратегий участников. Осуществлен прогноз ценовой динамики основных видов сельскохозяйственной продукции с помощью разработанного алгоритма модели прогнозирования ценовой конъюнктуры аграрного рынка.

Определена основная цель информационного обеспечения биржевого рынка, которая заключается в постоянном и максимально полном обеспечении

операторов организованных рынков сельскохозяйственной продукции релевантной информацией о конъюнктуре рынка, состоянии экономики и факторах, которые на них влияют, для реализации ими экономических и уставных интересов, формирования информационно эффективного рынка.

В работе проведен сравнительный анализ между рыночным информационным обеспечением Украины и ведущих стран мира. Выделены препятствия, которые мешают функционированию качественного информационного обеспечения биржевого рынка сельскохозяйственной продукции и предложены пути их устранения. Для улучшения информационной среды биржевой деятельности в области прогнозирования цен предложено выделить в структуре бирж отдельное информационное подразделение – информационный комитет, на который следует перевести весь комплекс информационных задач.

**Ключевые слова:** прогнозирование, ценообразование, сельскохозяйственная продукция, биржевой рынок, биржевые инструменты, информационное обеспечение, фундаментальный анализ, технический анализ.

## ANNOTATION

**Diachenko Yu. A. Price Forecasting for Agricultural Products by the Instruments of the Commodity Exchange Market.** – The Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics in specialty 08.00.03 «Economics and Management of National Economy». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2019.

In the dissertation the theoretical, methodological principles and practical recommendations for the formation and development of agricultural products price forecasting mechanisms by commodity exchange-traded instruments were substantiated, which allowed to correctly evaluate and formulate methodological tools for its provision in the context of state management policy in the field of agriculture.

The price situation in the market of main types of agricultural products of Ukraine and the world is analyzed, the legal and regulatory framework is described in the field of forecasting prices for agricultural products of Ukraine, the current state of the world and domestic commodity exchange market was evaluated, the main tendencies of commodity derivatives exchange trading development are presented.

A promising model of forecasting prices in the agricultural market with the use of commodity exchange-traded instruments has been developed, an integrated information system for price forecasting in the agrarian sector and organized agricultural market has been proposed, the price dynamics of the main types of agricultural products was forecasting with use of the developed algorithm of the agrarian market price situation forecasting model.

**Key words:** forecasting, pricing, agricultural products, commodity exchange market, exchange-traded instruments, information support, fundamental analysis, technical analysis.

Підписано до друку 11.05.19  
Ум. друк. арк. 0,9  
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16  
Обл.-вид.арк. 0,9  
Зам. № 190374

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України  
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041  
тел.: 527-81-55





